

Arts sumptuàries a l'edat mitjana

Codi: 100536

Crèdits: 6

Titulació	Típus	Curs	Semestre
2500239 Història de l'Art	OT	3	0
2500239 Història de l'Art	OT	4	0

Professor/a de contacte

Nom: Anna Orriols Alsina

Correu electrònic: anna.orriols@uab.cat

Idiomes dels grups

Podeu accedir-hi des d'aquest [enllaç](#). Per consultar l'idioma us caldrà introduir el CODI de l'assignatura. Tingueu en compte que la informació és provisional fins a 30 de novembre de 2023.

Equip docent

Anna Orriols Alsina

Prerequisits

- Noció general del període històric-artístic en el context de la història de l'art occidental.
- Coneixements suficients d'anglès i francès (i per anar bé també d'italià) que permetin utilitzar adequadament bibliografia i/o recursos electrònics en aquests idiomes.
- Actitud intel·lectual i nivell de cultura general propis de qui, pel fet d'haver-se matriculat voluntàriament i conscientment a una carrera universitària, se sobrentén que té interès per a l'estudi i per a l'obtenció de nous coneixements.
- És absolutament indispensable que tant l'expressió oral com l'escrita siguin correctes en el contingut i en la forma, tal i com ha de ser exigible a qui hagi superat uns estudis de batxillerat i aspiri a un títol universitari, i sigui quina sigui la llengua utilitzada.

Objectius

- 1- Conèixer i valorar un capítol sovint menystingut en els programes, que és el relatiu a les arts sumptuàries (o, en un sentit més ampli, les arts de l'objecte).
- 2- Comprendre i conèixer les interrelacions entre les arts de l'objecte i el context en el qual s'han creat, així com les diverses tipologies, funcions i lectures dels objectes artístics.

3- Conèixer i saber utilitzar convenientment la bibliografia pertinent, entesa com a recurs que permet ampliar els coneixements proporcionats a l'aula i, quan sigui necessari, trobar informació. Determinats recursos electrònics poden complementar eficaçment tot el procés.

4- Consolidar l'ús d'un lèxic específic (que s'entén que haurà estat après en cursos anteriors), que permeti la correcta lectura i descripció d'una obra, una tipologia o un tema iconogràfic.

Competències

Història de l'Art

- Analitzar amb esperit crític, a partir dels coneixements adquirits, l'obra d'art en les seves diferents facetes: valors formals, significat iconogràfic, tècniques i procediments artístics, procés d'elaboració i mecanismes de recepció.
- Interpretar l'obra d'art en el context en el qual es va gestar i relacionar-la amb altres formes d'expressió cultural
- Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.
- Reconèixer l'evolució de la imatge artística des de l'antiguitat fins a la cultura visual contemporània.

Resultats d'aprenentatge

1. Analitzar els creadors d'un fenomen artístic en un determinat context cultural.
2. Analitzar els receptors d'un fenomen artístic en un determinat context cultural.
3. Analitzar les idees artístiques sobre un fenomen artístic en un determinat context cultural.
4. Analitzar una imatge artística i situar-la en el seu context cultural.
5. Aplicar els coneixements iconogràfics a la lectura de la imatge artística
6. Definir i explicar amb precisió un objecte artístic amb el llenguatge propi de la crítica d'art.
7. Distingir les tècniques i el procés d'elaboració d'un objecte artístic
8. Examinar una imatge artística i distingir-ne els valors formals, iconogràfics i simbòlics.
9. Explicar els mecanismes de recepció d'una obra d'art.
10. Reconstruir el panorama artístic d'un determinat context cultural
11. Relacionar una imatge artística amb altres fenòmens culturals de la seva època.

Continguts

Sovint designades com a "arts menors", de vegades en paral·lel a un cert menyspreu que les considera menys rellevants que les altres arts, les arts sumptuàries tenen exactament el mateix valor que qualsevol altra manifestació artística. Més enllà de la seva riquesa material, la majoria destaca per la seva qualitat formal i poden oferir iconografies tan riques i suggerents com qualsevol altra obra en format monumental. El seu paper en diversos escenaris va ser absolutament rellevant a l'Edat Mitjana. La seva naturalesa especial i la seva mobilitat les ha portat de vegades a ser protagonistes de singulars capítols històrics i artístics.

L'assignatura abordarà tipologies, funcions, usos i significats dels diversos objectes artístics del món medieval a partir dels capítols que s'especifiquen al temari. Aquest no s'articula a partir de tipus de tècniques ni pretén dur a terme un impossible recorregut exhaustiu de caire històric o geogràfic per les arts sumptuàries de l'època. Proposa endinsar-se en la història de l'art, la cultura i la mentalitat medievals a partir d'alguns dels seus artefactes, tot dibuixant el context en el qual varen sorgir i utilitzar. En alguns casos es valorarà també la consideració i vicissituds d'algunes peces fins l'actualitat (reutilitzacions, reinterpretacions, refaccions...). Es tindran en compte tant l'àmbit profà com el religiós, com també objectes d'ús quotidià i escàs valor material però de interès iconogràfic i simbòlic. Corones i ceptres, trons i càtedres, reliquiàries, jocs d'escacs, objectes litúrgics, joies i amulets..., constitueixen una poc freqüent però estimulante via d'aproximació a les intencions, devocions i creences de tots els estaments a l'edat mitjana.

TEMARI

- 1.- *Thesaurus*. Del tresor medieval al museu. Vides de l'objecte sumptuari.
- 2.- *Regalia*. L'objecte i la imatge del poder civil i eclesiàstic.
- 3.- *Loca sancta*. Pelegrinatges i relíquies. Dels souvenirs als grans reliquiaris.
- 4.- *Profana*. Objectes laics. Jocs. Joies. Teixits. El luxe a taula. Prodigis articulats.
- 5.- *Ornamenta ecclesiae*. L'objecte en l'escenari litúrgic. Tipologies i funcions.
- 6.- *Marginalia*: amulets, insígnies i exvots.

*** Els diferents apartats del temari no seguiran necessàriament l'ordre en el qual apareixen aquí, que podrà variar en funció de conveniències argumentals o circumstàncies particulars (eventuals exposicions o conferències relacionades amb el contingut de l'assignatura).

Metodologia

- En les sessions presencials a l'aula es desenvoluparà el temari en format de classe magistral, sempre amb l'acompanyament d'imatges i ocasionalment de la lectura de textos o de la utilització d'algun recurs electrònic. S'indicaran les lectures que calgui fer i se n'aconsellaran d'altres.

- Seran benvingudes les intervencions per part dels estudiants, en forma de preguntes, comentaris o aportació d'informació complementària i que puguin generar un debat o portar cap a altres aspectes d'interès.

- S'utilitzarà el Campus Virtual/Aules Moodle per a proporcionar reculls bibliogràfics, algunes lectures, enllaços i altre material que es consideri oportú, així com per informar d'activitats d'interès o avisar d'incidències que puguin afectar l'assignatura.

- Tota la informació es proporcionarà a l'aula i/o a través del Campus Virtual. El correu electrònic només s'utilitzarà quan així s'acordi entre ambdues parts.

- Les tutories es reserven per a dubtes específics i particulars, deixant els d'interès col·lectiu per a les intervencions a l'aula.

- Es farà un control regular de l'assistència a classe. Se sobrentén que, en l'ensenyament de tipus presencial, tal assistència és necessària per a l'obtenció d'uns apunts propis, per a la correcta comprensió dels temes i per a la participació en les activitats que s'hi realitzin.

Nota: es reservaran 15 minuts d'una classe, dins del calendari establert pel centre/titulació, per a la complementació per part de l'alumnat de les enquestes d'avaluació de l'actuació del professorat i d'avaluació de l'assignatura/mòdul.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Desenvolupament del temari (classes magistrals a l'aula)	50	2	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11

Metodologia i pautes per a la realització del treball	4	0,16	4, 6, 7, 8, 11
Seminari	6	0,24	1, 2, 4, 6
Tipus: Supervisades			
Treball	45	1,8	5, 6, 7, 8, 11
Tipus: Autònomes			
Estudi (consolidació i ampliació dels continguts explicats a classe a partir de la bibliografia i altres recursos)	30	1,2	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11
Lectura de textos indicats per la professora	15	0,6	

Avaluació

Per a superar l'assignatura cal obtenir una qualificació no inferior a 5 punts sobre 10.

Es duran a terme les següents proves avaluables:

A) Dos parcials

Un a mig quadrimestre i l'altre al final, corresponents a la matèria impartida en cada part. Les dates es fixaran el primer dia de curs.

Seràn de la mateixa tipologia i consistiran en una prova escrita amb dues parts d'extensió variable:

a) Entre 3 i 5 preguntes breus consistents en la identificació d'imatges amb la corresponent informació essencial (obra, període artístic, cronologia, agents implicats -comitent, artífex, si es coneixen-) acompanyada de la indicació breu i precisa dels aspectes més rellevants. Una de les preguntes pot ser de tipus teòric.

b) Explicació d'una obra o d'un tema a partir d'una o més imatges. La resposta ha d'incloure la informació essencial (com en el cas de les preguntes breus) que, en aquest cas, es desenvoluparà de manera raonada, tot especificant el context en què sorgeix l'obra i fent-ne una lectura des de tots els angles possibles (històrico-artística, iconogràfica...)

* La qualificació de cada examen constituirà un 35% de la nota final, que se sumarà al 30% que s'obtingui del treball.

B) Treball:

Es plantejarà un exercici escrit que suposi un complement de l'assignatura, d'extensió limitada en la seva forma final però d'execució dilatada al llarg del curs, que impliqui la cerca i utilització de bibliografia i imatges i la correcta gestió de la informació.

L'estructura i metodologia del treball seran detalladament explicades en una sessió pràctica a l'aula i es penjaran al Campus Virtual, on també es farà constar la data de lliurament i, eventualment, la d'un guió previ a la seva redacció final.

El treball es lliurarà en format imprès en la data que s'especificarà oportunament (i que serà a finals del quadrimestre).

No s'acceptaran treballs realitzats espontàniament al marge dels criteris establerts ni els lliurats fora de termini.

Es qualificaran amb un 0 els treballs total o parcialment plagiats i els que no siguin altra cosa que el resultat de traduccions automàtiques.

* La qualificació obtinguda en el treball constituirà un 30% de la nota final, que se sumarà al 70% que s'obtingui dels exàmens.

Avaluació única

Constarà de dues activitats:

- un examen sobre la matèria impartida (70% de la nota final)
- el treball de curs (30% de la nota final)

Data: es fixarà una data única entre 8-19 de gener.

Recuperació.

Es podrà repetir un examen exclusivament en els següents casos:

- si no es va poder fer en el seu moment (cal justificant)
- si la qualificació final obtinguda és suspesa amb una nota no inferior a 3,5.

* En cas de tenir suspesos tots dos parcials s'optarà a la recuperació del de nota més baixa.

* La data per a la recuperació la fixa la Facultat. No es farà cap canvi ni excepció a nivell particular. Si hi hagués algun canvi de data afectaria tot el grup i es faria saber oportunament.

* L'examen de recuperació tindrà la mateixa estructura que els parcials. L'extensió podria variar lleugerament.

* No hi ha recuperació per als treballs.

* En cas que l'estudiant realitzi qualsevol irregularitat que pugui conduir a una variació significativa de la qualificació d'un acte d'avaluació, es qualificarà amb 0 aquest acte d'avaluació, amb independència del procés disciplinari que s'hi pugui instruir. En cas que es produeixin diverses irregularitats en els actes d'avaluació d'una mateixa assignatura, la qualificació final d'aquesta assignatura serà 0.

Aquells actes d'avaluació en els quals hi hagi hagut irregularitats no seran recuperables.

Activitats d'avaluació continuada

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Examen parcial 1	35%	0	0	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11
Examen parcial 2	35%	0	0	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 11
Treball escrit	30%	0	0	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11

Bibliografia

Selecció bibliogràfica (obres generals)

* Es proporcionarà a través del campus virtual un llistat més ampli de bibliografia, especialment de catàlegs d'exposició, imprescindibles per a l'assignatura.

Els estudis monogràfics i articles científics s'aniran citant oportunament al llarg del curs.

Leader-Newby, Ruth E., *Silver and Society in Late Antiquity. Functions and Meanings of Silver Plate in the Fourth to Seventh Centuries*, Ashgate, Aldershot, 2004.

Sena Chiesa, Gemma (ed.), *Gemme dalla corte imperiale alla corte celeste*, Hoepli / Università degli Studi di Milano, Milà, 2002.

Caillet, Jean-Pierre, Bazin, Pierre (dirs.), *Les Trésors de sanctuaires, de l'Antiquité à l'époque romane*, Nanterre, Université de Paris-X (Cahier du Centre de recherches sur l'Antiquité tardive et le haut Moyen Âge, 7), Picard, Paris, 1996.

Burkart, Lucas. *et al.*, *Le trésor au Moyen Âge. Discours, pratiques et objets*, SISMEL (Micrologus Library, 32)-Edizioni del Galluzzo, Florència, 2010.

Cordez, Philippe, *Trésor, mémoire, merveilles. Les objets des églises au Moyen âge*, EHESS, Paris, 2016.

Cutler, Anthony, *The Craft of Ivory. Sources, techniques and uses in the Mediterranean World: AD 200-1400*, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington, 1985.

Cabrol, Henri; Leclercq, Fernand [& Marrou, Henri-Irenée], *Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie (DACL)*, 15 vols., Letouzey et Ané, Paris, 1905-1953.

Perrin, Joel; Vasco Rocca, Sandra, *Thesaurus. Objets religieux du culte catholique/ Religious Objects of the Catholic Faith / Corredo ecclesiastico di culto cattolico*, edició trilingüe francès / anglès / italià, Éditions du Patrimoine, Paris, 1999.

Castelfranchi Vegas, Liana, *Lo splendore nascosto del Medioevo. Arti minori: una storia parallela, V-XIV secolo*, Jaca Book, Milà, 2005] trad. castellana: *Esplendor oculto de la Edad Media. Artes menores, una historia paralela siglos V-XIV*, Lunweg, Barcelona, 2005].

Hourihane, Colum, *From minor to major. The minor arts in Medieval Art History*, Penn State University Press, University Park, 2012.

Lasko, Peter, *Arte sacro, 800-1200*, Cátedra (Manuales Arte), Madrid, 1999. [Ed. or. anglesa: *Ars sacra, 800-1200*, 2a ed. Yale 1994 (1ª ed. 1972)].

Gaborit-Chopin, Danielle, *Ivoires du Moyen Age*, Office du Livre, Friburg, 1978.

Gauthier, Marie-Madeleine, *Émaux du Moyen Age occidental*, Office du Livre, Friburg, 1972.

Gauthier, M.-M., *Catalogue international de l'œuvre de Limoges - Époque romane (tome I)*, Paris, Éditions du CNRS, Paris, 1987.

Gauthier, M.-M.; Gaborit, D.; Antoine, Élisabeth (dir.), *Corpus des émaux méridionaux. Catalogue international de l'Œuvre de Limoges, Tome II, l'Apogée 1190-1215*, Comité des travaux historiques et scientifiques (CTHS), Paris, 2011.

Gaborit-Chopin, D.; Tixier, F., *L'oeuvre de Limoges et sa diffusion. Trésors, objets, collections*, Presses Universitaires de rennes - Institut National d'Histoire de l'Art, Rennes - Paris, 2011.

García de Castro Valdés, César, *Signvm Salvts. Cruces de orfebrería de los siglos V al XII*, Consejería de Cultura y Turismo del Principado de Asturias / KRK Ediciones, Oviedo, 2008.

Gauthier, Marie-Madeleine, *Les routes de la foi. Reliques et reliquaires de Jerusalem à Compostela*, Bibliothèque des Arts, Paris 1983. Hi ha ed. en anglès.

Bozóky, Eva, Helvétius A.-M. (dir.), *Les reliques. Objets, cultes, symboles*, Brepols, Turnhout, 1999.

Hetherington, Paul, *Enamels, Crowns, Relics and Icons. Studies on Luxury Arts in Byzantium*, Ashgate Variorum, Farnham, 2008.

Robinson, J. *Finer than gold. Saints and relics in the Middle Ages*, The British Museum Press, Londres, 2011.

Hahn, Cynthia, , *Strange Beauty. Issues in the Making and Meaning of Reliquaries, 400 -circa 1204*, Penn State University Press, University Park, 2012.

Bruna, Denis, *Enseignes de pèlerinage et enseignes profanes dans les collections du musée national du Moyen Âge*, Éditions de la Réunion des musées nationaux, Paris, 1996.

Bruna, Denis, *Enseignes de plomb et autres menues chosettes du Moyen Âge*, Le Léopard d'Or, Paris, 2006.

Bruna, D., *Saints et diables au chapeau. Bijoux oubliés du Moyen Âge*, Seuil, Paris, 2007.

Gudiol i Cunill, Josep, *Nocions d'arqueologia sagrada catalana, Vic 1931-1933* [2a ed.; 1a ed., 1902] Apartats dedicats a arts sumptuàries i indumentària dels caps. VI-VIII.

Arts de l'objecte (col. L'Art gòtic a Catalunya), Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 2008.

Hahn, Cynthia, *Passion Relics and the Medieval Imagination: Art, Architecture, and Society*, University of California Press, 2020.

Lund, Julie & Semple, Sarah (eds.), *A Cultural History of Objects in the Medieval Age*, Bloomsbury Academic, 2022.

Grandet, Matthieu & Goret, Jean-François, *Echecs et trictrac: Fabrication et usages des jeux de table au Moyen-Âge*, Errance, Paris 2012.

Recursos electrònics

*s'aniran citant al llarg del curs altres recursos de tipus més específic.

Metropolitan Nova York: <http://www.metmuseum.org>

British Museum Londres: <http://www.britishmuseum.org/>

Victoria & Albert, Londres: <http://www.vam.ac.uk>

Louvre París: <http://www.louvre.fr>

Bibliothèque Nationale de France, Département des monnaies, médailles et antiques [Cabinet des Médailles] París: http://www.bnf.fr/visiterichelieu/collections/mma_cp.htm

Treasures of Heaven (exposició) <http://www.learn.columbia.edu/treasuresofheaven/>

Programari

No és necessari cap programari específic.